

(v tom následují Stanovská s Kernem Lehára a některé starší editory). Kern se domnívá (s. 183), že porušená textová podoba této skladby v rukopise je výsledkem jejího ústního tradování. Spíše je to však otázka povahy zápisu. Problematiku textové hodnoty záznamu našich skladeb by bylo dobré tematizovat u každé z nich. Od takového posouzení by se potom mělo odvíjet editorské řešení. Kodikologickou a textologickou povahou Křížových rukopisných sborníků, v nichž se zachovala podstatná část nám dnes známých textů české středověké milostné lyriky, se nikdo v tomto ohledu důkladněji nezabýval.

V recenzované knize postrádám seznam skladeb (jejich rejstřík, uspořádaný abecedně podle incipitů), který by umožnil rychlou navigaci a který by měl být u podobných prací standardem. Grafická úprava je poněkud jednotvárná, typograficky nenápaditá. Právě vytkené nedostatky ztěžují čtení a zhoršují orientaci v knize.

Staročeská milostná lyrika patří k nejživějším oblastem naší starší slovesnosti. Kniha Stanovské a Kerna ji zasazuje do evropských literárních souvislostí lépe, konkrétněji a přesvědčivěji, než se to podařilo předchozím badatelům. Práci charakterizuje komparativní náhled problematiky s řadou cenných zjištění a podnětných interpretací, revidujících a doplňujících dosavadní výklady o jednotlivých skladbách. Příznačná je pro ni však také nedostatečná heuristika, problematický textologický přístup a nevyvážená kritická a editorská práce s texty. Právě textová část práce Stanovské a Kerna je nejspornější partií knihy. Starší edice, zejména tu Lehárovu, nám v tomto ohledu nenahradí. Obecně však platí, že každá edice je kompromis a vyhovuje jen určitým potřebám.

JAKUB SICHÁLEK

Antonín KALOUS, *Plenitudo potestatis in partibus? Papežští legáti a nunciové ve střední Evropě na konci středověku (1450–1526)*, Matice moravská, Brno 2010 (= Knižnice Matice moravské 30)

446 s., ISBN 978-80-86488-75-2

Téma dějin papežství v české historiografii není příliš obvyklé a naprostou výjimkou jsou práce, které se tomuto tématu věnují na úrovni původních studií. Naše historiky většinou zajímá papežství a papežská kurie jen tehdy, pokud má nějaký vliv na vývoj v našich zemích, a je to naprosto přirozené. O to záslužněji se jeví počín olomouckého historika Antonína Kalouse, který se s vervou pustil do zpracování velmi obtížného tématu papežské diplomacie druhé poloviny 15. a počátku 16. století, tedy v období podzimu středověku a počátků novověku. Kniha představuje výsledek dosavadního badatelského úsilí autora, který využil pramenného materiálu i rešerší literatury shromážděných během dlouhého a pečlivého výzkumu týkajícího se Matyáše Korvína a zhodnotil jej z jiného hlediska.

Autor si vytkl za úkol popsat „fungování papežských legací, zhodnotit právní postavení legátů i jejich autoritu ... vzít v potaz informace a data, která se ... podařilo shromáždit k jednotlivým legátům a nunciům na konci středověku“ (s. 17). Je si plně vědom toho, že jeho práce je spíše popisem současného stavu bádání a východiskem k další práci, než aby představovala závěrečnou syntézu. Proto kniha také postrádá závěr a zůstává otevřena dalšímu výzkumu prostřednictvím stručné závěrečné poznámky. Tato koncepce nehotovosti je na jedné straně dána bohatstvím pramenné základny a relativně omezenými možnostmi našich badatelů studovat ve vatikánských a římských archivech, ale je také projevem možná přílišné skromnosti autora. Kalousovi se totiž podařilo svému úkolu dostát, a dlužno dodat, že kdyby se nejednalo o habilitační práci, mohli bychom i říci, že na výbornou.

V první třetině své práce, nazvané *Systém papežské reprezentace*, se věnuje obecným otázkám týkajícím se papežských vyslanců a diplomatů ve druhé polovině „dlouhého 15. století“, která je charakterizována potvrzením suverenity římského biskupa po definitivním ukončení basilejského sněmu v roce 1449. V této době má papežství stále významnou roli v politickém dění týkajícím se také střední Evropy, ať již v oblasti řešení mimořádných církevních otázek, nebo v organizaci bojů proti Turkům či ve snahách o smíření křesťanských panovníků. Důležitým prostředníkem těchto církevních a politických aktivit papeže a římské kurie je právě instituce papežských diplomatů. Ve sledovaném období se tato instituce velmi intenzivně vyvíjí, jak dokládá Kalousův typologický rozbor jednotlivých označení pro papežské diplomaty (*legatus a latere*, *legatus missus*, *legatus natus*, *nuntius*, *nuntius cum potestate legati de latere*, *iudex delegatus*), doprovázený rozbohem jejich pravomocí. Upozorňuje také na skutečnost, že ve studiích o vývoji římské kurie bývají legáti opomíjeni, neboť nejsou stálou součástí papežské administrativy, přestože jejich působení v mnoha ohledech činnost papežské administrativní mašinerie nejen zdvojuje, ale také nahrazuje.

Nejprve se ovšem čtenář seznámí se stručnou historií papežské diplomacie, po níž následuje již zmíněná kapitola o terminologii a typologii. Poté jsou stručně nastíněny jednotlivé typy pramenů relevantních pro tuto problematiku, tedy nejprve normativní prameny pocházející z kuriálního prostředí (nejčastěji fakulty, instrukce, breve s různým obsahem či kredenciální listiny,¹ další záznamy papežské kanceláře či apoštolské komory), pak i velmi rozrůzněné prameny vycházející z kanceláře samotného legáta, ale také prameny „externí“, jejichž typologie je velmi široká (kronikářské zprávy, záznamy o legaci nejrůznějšího typu, účty v místě legátova působení atp.). Dále se autor zabývá geografickým i časovým omezením vyslancovy mise a jeho autorit, otázkami legátských fakult, způsobem jednání legáta (ceremoniál, legátský průvod, finanční aspekty). Na závěr první části stručně charakterizuje jednotlivé okruhy církevních a politických záležitostí, kvůli nimž byli legáti vysíláni. V této době šlo především o dozvuky husitství v utrakvismu, turecké vpády do Evropy a organizace křížových výprav či zprostředkování smíru mezi znesvářenými

1) Autor používá termín „kredenční listiny“, nicméně v diplomatickém světě je běžnější pojem „kredenciální listiny“, který méně evokuje určitý typ nábytku.

křesťanskými panovníky. Stručně je také nastíněno vedení politických jednání a jiné faktory ovlivňující legátovu misi, stejně jako papežská církevní politika prosazovaná prostřednictvím legátů. K první části je připojena edice dvou textů: dvojího traktátu *De officio legati* z kanonických sbírek *Liber Extra* a *Liber Sextus*, tvořících součást korpusu kanonického práva, a části Durantioho *Specula iudiciale* nazvaná *Speculum legatorum*, kdy jsou pro rozsáhlost textů ovšem editovány pouze názvy paragrafů.

Po obsáhlém obecném pojednání následuje část nazvaná *Legāti a další papežští reprezentanti*, která obsahuje prosopografii 78 papežských diplomatů působících v tomto období. Za každým z biografických medailonů je většinou i edice textů, které se jednotlivých diplomatů týkají. Celá část práce je uvedena dvěma tabulkami: chronologickým přehledem legací autorem studovaného období a přehledem vydaných textů. Právě v této části spočívá největší hodnota autorovy práce: jde s kůží na trh a seznamuje odbornou veřejnost s výsledky svého výzkumu, i když ví, že mnohé z detailů budou ještě doplněny a zpřesněny dalším studiem. Je ovšem jasné, že úplný přehled pramenů i samotných legátů je při nesystematičnosti dochování pramenů i jejich rozsahu prací, která pravděpodobně přesahuje jeden lidský život. Proto je nutno v jistém okamžiku učinit tlustou čáru za učiněným výzkumem, seznámit s ním odbornou veřejnost a s nadějí, že dané téma třeba zaujme někoho z kolegů natolik, aby se do něj pustil, také pokračovat ve výzkumu.

Plenitudo potestatis in partibus? je skvělým uvedením do dané problematiky, napsaným na skutečně evropské úrovni. Kalous se dobře orientuje v zahraniční produkci na toto téma: jeho dalšímu bádání by nicméně pomohlo lepší seznámení s francouzskou literaturou z oblasti kanonického práva, zejména studii kano-nicko-sociologické školy Gabriela Le Brase,² mezi nimiž vyniká především Jean Gaudemet, nebo s některými pracemi italských historiků papežství, které by mu umožnily zasadit lépe celé téma do širšího historického kontextu koncepce a vývoje papežské monarchie.³ Z obsahového hlediska postrádám v knize především hlubší a systematičtější rozbor problematiky rozených legátů (*legati nati*) a zejména jejich přehled alespoň v poznámce pod čarou nebo tabulce, eventuálně alespoň zmínku o pozdější funkci specifických legátů pro správu jednotlivých oblastí papežského státu. Právě tato instituce je totiž nejčastějším pozůstatkem funkce středověkého legáta, v níž se poslání legáta stává trvalou součástí administrativy papežského státu. Současně je funkce legátů od počátků 16. století nahrazována systémem stálých nunciatur a přetrvává pak pouze jako výjimečná „ozdoba“ různých církevně-politických událostí, nejčastěji svázaných s významnými událostmi v katolických panovnických rodinách (svatby, občas i křty). V přehledu legací a legátů je také malá pozornost věnována problematice legátů vysílaných do Polska, i když tento nedostatek může být vykládán především existencí relativně rozsáhlé literatury k této problematice.

2) Myslím především na příslušné svazky řady *L'Histoire du droit et des institutions de l'Église de l'Occident*.

3) Velmi inspirativní je především u nás málo známá práce Paola PRODIHO, *Il sovrano pontefice. Un corpo e due anime: la monarchia papale nella prima età moderna*, Bologna – Mulino 2006, velmi podnětná zejména z metodologického hlediska i přes to, že se zabývá spíše pozdějším obdobím.

Z hlediska struktury publikace je poněkud nepřehledné zařazení edic textů, které by možná bylo lépe připojit až za vlastní text práce, se samostatným poznámkovým aparátém. Text by tak získal na sevřenosti a celá kniha práce na přehlednosti. Kvalitě ediční práce mírně ubírají překlepy v některých textech,⁴ občasná nejednotnost edičních zásad a drobné chyby v kritickém aparátu, nicméně samotné edice jsou velmi přínosné, protože výrazně ulehčí práci dalším badatelům. Pro použitelnost edic by bylo lépe je nejen zařadit za text, ale také jejich poznámkový a kritický aparát formulovat v jazyce přístupném nejenom českému odbornému publiku, a možná jim věnovat i samostatný rejstřík. Publikaci jako celku by vzhledem k závažnosti projednávaných otázek a k lepšímu využití ostatně prospěl i věcný rejstřík.

I přes uvedené nedostatky je ovšem nutno knihu vyzdvihnout jako příklad práce napsané na vysoké úrovni, srovnatelné se studiemi zahraničními, a to především díky skvělé až intuitivní orientaci jejího autora v záplavě pramenů nejen vatikánských, ale i příjemeckých (českých, uherských, částečně i rakouských), čtivému a srozumitelnému podání dané problematiky, která v naší historiografii dosud nebyla podobným způsobem zpracována. Antonín Kalous se na problematiku dívá v širokém zorném poli středovýchodní Evropy, opouští obvyklé bohemocentrické hledisko výzkumu papežské kurie a zajisté své výzkumy v ucelenější podobě bude v budoucnu prezentovat i na mezinárodním fóru. Kvalita jeho výzkumu by si to určitě zasloužila. Téma by samozřejmě bylo vhodné rozšířit časově (nejen „zpět“ do staršího středověku, ale i směrem k novověku) i geograficky, jak jen to bude v silách a možnostech autora. Kalousova kniha je však v mnoha ohledech výzvou i naší historiografii a doufám, že bude *instrumentem laboris* nejenom pro medievisy zabývající se obdobím pozdního středověku, ale také pro historiky diplomacie či pro kulturní historiky, pro něž jsou cenné především pasáže o ceremonii i mnohé detaily z každodenního života legáta a jeho doprovodu. Je možné říci, že s knihou Antonína Kalouse *Plenitudo potestatis in partibus?* se česká historická produkce v oblasti dějin papežství dostává na evropskou úroveň.

TOMÁŠ PARMA

4) Z tohoto hlediska se práci věnovaly především oponentské posudky v rámci habilitačního řízení, a proto zde tento nepříliš závažný nedostatek pouze zmiňuji. Zejména odkazují na posudek prof. Krzyštofa Ožóga z Jagellonské univerzity v Krakově.